

Annotation

The article attempts to summarize the main aspects of approaches and attitudes that prevailed in the modern historiography on stages and sources of different ranks of the intelligentsia as a sociocultural type. It was found the meaning of "raznochintsy intellectuals". It was characterized the basic sources of the different ranks of the intelligentsia. The process of formation and the formation of a worldview different ranks of the intelligentsia, which took such steps: 40 - ies. XIX century. - The ideology of intellectual idealist, 1860. - Raznochinets realist, 1870. - Type of intellectual populist.

Key words: intelligentsia, commoners intelligentsia, commoners.

УДК 291.61:379.85(477-25)

**Ірина Литвин
(Київ)**

АНАЛІЗ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ М. КИЄВА ДЛЯ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

В статті досліджено стан розвитку релігійного туризму в м. Києві. Проаналізовано загальні характеристики сильних і слабких сторін, можливостей та загроз історико-культурного потенціалу в м. Києві (SWOT-аналіз).

Ключові слова: м. Київ, релігійний туризм, історико-культурна спадщина, SWOT-аналіз.

В наш час, як і в далекому минулому, в багатьох куточках світу продовжують точитися релігійні протистояння. В деяких країнах проливається кров людей, які вважають своє розуміння істини єдино вірним. Представники різних конфесій ведуть боротьбу за володіння тими, чи іншими культовими спорудами. З іншого боку, використання історико-культурної монументальної сакральної спадщини в пізнавальному релігійному туризмі може стати ключовим фактором у формування толерантного ставлення одна до одної сторін, що протистоять. Саме це обумовлює актуальність обраної тематики.

Релігійний туризм – є досить специфічним видом туризму. Адже він справляє значний емоційний вплив на людину. Багато людей після таких поїздок повертаються оновленими, відпочилими і в гарному стані духу. Крім того, релігійний туризм відіграє важливу роль в системі міжнародного та внутрішнього туризму. Люди відправляються в релігійні подорожі по святих місцях та релігійним центрам. Релігія впливає на формування самосвідомості та стереотипів поведінки людей. Вона виступає елементом суспільства і в багатьох випадках – один з найважливіших.

Сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Києві та релігійного туризму загалом достатньо глибоко висвітлені в працях Любіцевої О.О., Романчук С.П.[1], Драпушко Р.Г. [2], Сапелкіна З.П. [4], Сергійко В.Ф. [5],

Христова Т.Т. [6]. Проблема надзвичайно важлива й така, що потребує розроблення стратегії розвитку релігійного туризму в м. Києві.

Метою даної розвідки є аналіз загальних характеристик сильних і слабких сторін, можливостей та загроз історико-культурного потенціалу в м. Києві з метою розвитку релігійного туризму.

В ХХ ст. бурхливо розвивалася індустрія туризму, вдосконалювалися засоби пересування й зв'язку. У людей з'явилося більше можливостей відвідувати святі місця своєї релігії. Разом з тим виникло бажання долучитися до духовних досягнень народів інших країн, зрозуміти суть їх релігії. Можна припустити, що це пов'язано з певною кризою релігій, яка сталася у зв'язку з бурхливими перемінами в житті людства в останні декілька десятиліть.

Туризм – це саме той сектор економіки м. Києва, який заслуговує найбільшої уваги. Про це свідчить туристська відвідуваність міста. Так, за період з 2008 року в місті Києві зафіксоване значне зростання туристичного потоку[7]. Відповідну заяву зробив і голова Київської міської адміністрації Олександр Попов: «У нас є зростання потоку туристів у Києві десь на рівні 25% і це непогана тенденція. Якщо в такому темпі ми будемо продовжувати далі, то, безумовно, ми досягнемо тієї мети, яку перед собою ставимо» [8]. Загалом протягом останніх трьох років потік туристів до столиці збільшувався в середньому на 222 тис. осіб в рік. Але глобальну конкуренцію Київ програє. Сьогодні столиця посідає 64 місце з 132, втративши 2 позиції в порівнянні з попередніми роками[9].

Для піднесення рекреації в місті Київ пріоритетним, на наш погляд, є освоєння його культурно-історичного потенціалу для розвитку релігійного напряму туризму. Для підтвердження обґрунтованості цього вибору можна привести наступні основні аргументи:

- наявність необхідної історико-культурної ресурсної бази, як актуально, так і потенційно використовуваної для релігійно-пізнавального туризму (в м. Київ налічується більше 20 монастирів та храмів);
- належність двох культових споруд міста (Києво-Печерський національний історико-культурний заповідник і Національний заповідник "Софія Київська") до списку Світової спадщини ЮНЕСКО;
- могутній потенціал для розвитку різних видів туризму (значна кількість музеїв, виставок, багате історичне минуле);
- вигідне економіко-географічне положення (м. Київ – столиця України, через яку проходить велика кількість шляхів сполучення);

- соціально-економічна специфіка міста;
- економічна конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери м. Києва;
- належний рівень розвитку інфраструктури.

Київ характеризується значними відмінностями від інших регіонів та міст України у турпродуктному наповненні. Для цілей релігійного туризму ресурси Києва можна поділити на дві групи:

- діючі храми, монастирі та монастирські комплекси, які можуть приваблювати прочан та екскурсантів як з різних місцевостей України, так і із-за кордону;
- храми, монастирі, музеї, релігійні виставки, які можна відвідати з оглядовою екскурсією.

В першому випадку мова йде про паломництво. Паломників цікавить безпосередня участь в культових подіях. Соціально-психологічна база паломницького туризму значно вужча, ніж релігійного. Паломники сповідують ту релігію, до святих місць якої вони приїхали поклонитися. Екскурсії, відвідування музеїв, виставок – для них другорядне або взагалі нецікаве.

Під час релігійно-пізнавальної подорожі туристів цікавлять насамперед екскурсії з відвідуванням монастирів, храмів, музеїв та виставок. При чому ці туристи можуть бути, а можуть і не бути прихильниками тієї релігії, об'єкти якої відвідують, а також можуть бути людьми взагалі нерелігійними. Слід зауважити, що релігійна тематика досить часто є складовою частиною комбінованих турів культурно-пізнавальної направленості.

В межах екскурсійного туризму релігійної тематики передбачається відвідання діючих культових та пам'ятних споруд, музеїв та виставок релігійної тематики [10, с. 2 – 4].

Для розвитку туристичної галузі, зокрема релігійного туризму в м. Києві розроблення стратегії розвитку є невід'ємною справою. Враховуючи унікальну специфіку столиці, її багатий історико-культурний потенціал, на нашу думку, слід провести аналіз стану цього потенціалу, оскільки він є одним з найважливіших факторів розвитку релігійного туризму (таблиця 1).

Таблиця 1.

Загальні характеристики сильних і слабких сторін, можливостей та загроз історико-культурного потенціалу в м. Києві

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - наявність музейних комплексів світового (за класифікацією ЮНЕСКО) значення – Києво-Печерський національний історико-культурний заповідник і Національний заповідник «Софія Київська», а також Андріївська та Кирилівська церкви, й відбудовані за роки незалежності Михайлівський золотoverхий та Свято-Успенський собори; - наявність програмно-екскурсійного забезпечення; - доступність культових споруд міста Києва; - багате історичне минуле регіону; - наявність релігійних архітектурних пам'яток, які належать різним конфесіям. 	<ul style="list-style-type: none"> - багато культових споруд потребують ремонту або реставрації; - відсутність сучасного технічного забезпечення екскурсійного обслуговування; - забудова історичного центру міста сучасними будівлями.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - ширше залучення діючих церков, храмів, монастирів до екскурсійних програм релігійних туристів; - можливість залучення релігійних туристів до релігійних дійств; - створення Реєстру туристичних ресурсів, до якого увійдуть всі історичні, культурні, пам'ятки сакрального туризму; - формуванні туристично-тематичних програм, маршрутів релігійного туризму; - поживлення процесу відновлення та реставрації архітектурних пам'яток культового призначення; - спрямована діяльність щодо повернення в Україну раніше вивезеної за межі держави мистецької спадщини; 	<ul style="list-style-type: none"> - неконтрольована забудова історичного центру міста, що може призвести до вилучення Києво-Печерського національного історико-культурного заповідника і Національного заповідника «Софія Київська» зі списку Світової спадщини ЮНЕСКО; - державна податкова політика, яка не сприяє розвитку туризму; - неправильне використання в екскурсійних цілях храмів, церков та

<ul style="list-style-type: none"> - відкриття приватних колекцій релігійної тематики для широкого кола туристів; - залучення інвестицій для розробки програм із збереження та розвитку культурно-історичної спадщини міста; - впровадження інноваційних технологій для забезпечення екскурсійного обслуговування; - використання природного потенціалу у розвитку туристичної сфери. 	<p>монастирів (без дотримання спеціальних санітарно-технічних вимог щодо збереження мистецької спадщини);</p> <ul style="list-style-type: none"> - надмірний антропогенний тиск на зони концентрації культурно-історичних пам'яток; - руйнування історичних споруд внаслідок діяльності людини; - недостатній контроль за цільовим використанням культурно-історичного потенціалу міста Києва.
---	---

Історико-культурний потенціал міста Києва вирізняється своєю унікальністю та привабливістю стосовно впровадження турпродуктурелігійного туризму на ринок. Про це свідчить багатство міста церквами, унікальними храмами, монастирями, що дає можливості для проведення пізнавальних релігійних екскурсій та організації паломницьких турів у місті.

Поряд з цим існує ряд лімітуючи факторів, які зумовлюють недостатній рівень використання історико-культурного потенціалу для розвитку релігійного туризму в місті Києві. В першу чергу, це недостатня інформаційна підтримка сакрального туризму (відеореклама на іноземних ТБ, прес-тури закордонних журналістів, створення туристичних центрів при українських посольствах, випуск тематичних матеріалів, путівників тощо)[11, с. 22]. В умовах браку грошей у держави запропоновано створити корпус туристичних послів. Сформувані коло із декілька сот іноземців, що пов'язані з туризмом та тих, хто має українське коріння, походження, вплив серед місцевих громад, щоб вони поширювали інформацію і сприяли створенню позитивного іміджу України[12].

Регіональна стратегія розвитку релігійного туризму в м. Києві на далеку перспективу базується на врахуванні конкурентних переваг та обмежень, які представлені у вигляді SWOT-аналізу (таблиця 2).

Таблиця 2.

Загальні характеристики сильних та слабких сторін розвитку
релігійного туризму в м. Києві

Потенційні внутрішні переваги	Потенційні внутрішні недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - туризм та рекреація традиційно провідна сфера діяльності регіону в Україні; - багатий історико-культурний потенціал регіону: храми, монастирі, церкви різних епох та конфесій; - геополітичні переваги міста – як столиці України, що сприяє залученню іноземних туристів; - позитивна динаміка розбудови матеріально-технічної туристично-рекреаційної бази (в т.ч. сучасного рівня); - наявність відповідного кадрового забезпечення; - наявність унікальних туристично-рекреаційних продуктів (в т.ч. фестивалі, виставки, музеї); - наявність громадських організацій підтримки і розвитку туризму (в т.ч. релігійного, пізнавального). 	<ul style="list-style-type: none"> - недотримання затверджених в установленому порядку генеральних планів забудови історичних місцевостей м. Києва; - низький рівень розвитку соціальної та виробничої інфраструктури в місті; - недостатність системної організації інформаційно-рекламного забезпечення туристичного комплексу; - нестача інформаційних центрів та центрів просування туристичних послуг релігійної направленості.

Таблиця 3.

Загальні зовнішні можливості та загрози для розвитку релігійного
туризму в місті Києві

Потенційні зовнішні можливості	Потенційні зовнішні загрози
<ul style="list-style-type: none"> - вдосконалення законодавства щодо повернення вивезених мистецьких пам'яток з України за кордон; - створення при консульствах України за кордоном корпусу туристичних послів та державних туристичних офісів; 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатня нормативно-правова база для розвитку релігійного та інших видів туризму; - висока конкуренція з боку сусідніх регіонів та

<ul style="list-style-type: none"> - реалізація регіональної програми розвитку релігійного туризму на основі багатства ресурсного потенціалу; - зростання інвестиційних пропозицій щодо ремонту та реставрації культових споруд у місті; - цілеспрямована діяльність держави в напрямку внесення якомога більшої кількості культурно-історичних пам'яток Києва до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. 	<p>країн;</p> <p>- зменшення інвестиційних пропозицій.</p>
---	--

Підсумовуючи та узагальнюючи SWOT - аналіз ми пропонуємо зведену таблицю кількості кожного з параметральних елементів цього аналізу, приймаючи до уваги те, що вони умовно є рівноправні за значимістю у своїй категорії (таблиця 4).

Таблиця 4.

Кількісне співвідношення параметральних елементів SWOT – аналізу.

Кількість елементів	Кількість елементів	Різниця
Історико-культурний потенціал		
Сильні сторони	Слабкі сторони	+2
5	3	
Можливості	Загрози	+5
10	5	
Розвиток релігійного туризму в Києві		
Переваги	Недоліки	+3
7	4	
Можливості	Загрози	+2
5	3	

Таблиця 4 ілюструє, що загалом релігійний туризм в місті Києві характеризується позитивним балансом у плані потенційних та актуальних

можливостей його розвитку. Проте, існує ряд лімітуючих чинників, що полягають в основному у негативних наслідках діяльності людей по використанню культових споруд та забудові історичного центру міста.

Загалом для подолання негативних явищ в туристичній сфері й розвитку релігійного туризму зокрема, необхідний комплексний підхід у вирішенні наявних проблем. Розвиток може бути досягнутим за рахунок цілеспрямованої державної підтримки туризму, а також залучення інвестицій. Крім того, на нашу думку, варто зробити ставку на туристично-тематичні програми, програми вихідного дня і канікул. Також необхідно посилити інформаційну підтримку галузі.

Джерела та література

1. Любіцева О. О., Романчук С. П. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник / Ольга Олександрівна Любіцева, Сергій Павлович Романчук. – К.: Альтерпрес, 2011. – 416 с.
2. Драпушко Р.Г. Туристичний потенціал України: стан, проблеми та перспективи розвитку: Монографія. / Ростислав Григорович Драпушко. – К.: Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 2007. – 152 с.
3. Сапелкіна З.П. Релігієзнавчий туризм в Україні / Злата Петрівна Сапелкіна // http://tourlib.net/statti_ukr/sapelkina.htm.
4. Сергійко В.Ф. Свобода совісті – правова гарантія розвитку паломницького туризму // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки / Віра Федорівна Сергійко. – 2011. – Випуск 11. – С.208 – 221.
5. Сидоренко І.О. Розвиток туризму в місті Києві // http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_2/Sydorenko.pdf.
6. Христов Т.Т. Религиозный туризм. Учебное пособие / ТодорТодорович Христов. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 228 с.
7. Київ у 2013 році очікує близько 1,5 млн туристів // http://newsradio.com.ua/2013_07_04/Ki-v-u-2013-roc-och-ku-blizko-1-5-mln-turist-v/
8. Кількість туристів в Україні постійно зростає // http://newsradio.com.ua/2013_05_28/K-lk-st-turist-v-v-Ukra-n-post-jno-zrosta-ekspert/
9. Релігійний туризм – перспективний напрямок для країни // Хрещатик. – № 226. – 23 грудня 2008 р.
10. Христов Т.Т. Религиозный туризм. Учебное пособие. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 288 с.
11. Організація туризму: підручник / І.М. Писаревський, С.О. Погасій, М.М. Покоłodна та ін.; за ред. І.М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 541 с.
12. Релігійний туризм – перспективний напрямок для країни // Хрещатик. – № 226. – 23 грудня 2008 р.

Анотація

В статтє исследовано состояние развития религиозного туризма в г. Киеве. Проанализированы общие характеристики сильных и слабых сторон, возможностей и угроз историко-культурного потенциала в г. Киеве (SWOT-анализ).

Ключевые слова: г. Киев, религиозный туризм, историко-культурное наследие, SWOT-анализ.

Anotation

This article investigates the status of religious tourism in Kiev. The common characteristics of the strengths, weaknesses, opportunities and threats of historical and cultural potential in Kiev are evaluated in the article.

Keywords: Kyiv, religious tourism, historical and cultural heritage, SWOT-analysis.

УДК 94(477.41):069 (1-4)

Людмила Науменко

(Переяслав-Хмельницький)

**ДУХОВНА КУЛЬТУРА ПЕРЕЯСЛАВСЬКОГО КОЗАЦТВА ТА ЇХ
ЖИВА ПАМ'ЯТЬ НА ТЕРЕНАХ ЗАПОВІДНИКА МІСТА**

У статті розглядається історичне минуле Переяславського краю за часів козаччини. Збереження історії та козацького духу в заповіднику НІЕЗ «Переяслав».

Ключові слова: козаки, заповідник, історія, музей, культура, історичне місто, Переяслав-Хмельницький.

Історія еліти українського народу в різні періоди його існування, була однією з найплідніше досліджуваних тем у вітчизняній історичній науці. Особливу увагу істориків привертають події Визвольної війни середини XVII ст. та історія Гетьманщини. Загальні праці показують основну картину та пропонують концепції розвитку політичних та соціальних процесів періоду на теренах України. Проте загальновідомо, що історію творили конкретні особи, групи і стани тогочасного суспільства. В зв'язку з цим актуальним бачиться написання робіт, які б досліджували персональний склад, соціальний та майновий статус еліти українського суспільства XVII-XVIII ст. Тема козацтва є наскрізною для української історії нових та новітніх часів, а тому визначається необхідністю більш глибокого аналізу історії української державності періоду Гетьманщини.

Метою цієї статті є наукове вивчення та публікація джерельної бази з проблеми козакознавства, розкриття збереження та музеєфікація пам'яток козацької історії щодо популяризації історичного минулого, пов'язаного з героїчними сторінками козацької доби які висвітлені на теренах Національного історико-етнографічного заповідника міста Переяслав-Хмельницький.